

23.12.21

כנס משפחות
מילם

**מאי נראות לשותפות-
נתיבי התמודדות והחלמה עם
מחלה פסיכיאטרית במשפחה**

רציונל לחשיבות וחיוניות הליווי והעבודה עם משפחות בפסיכיאטריה

מה הסוד?

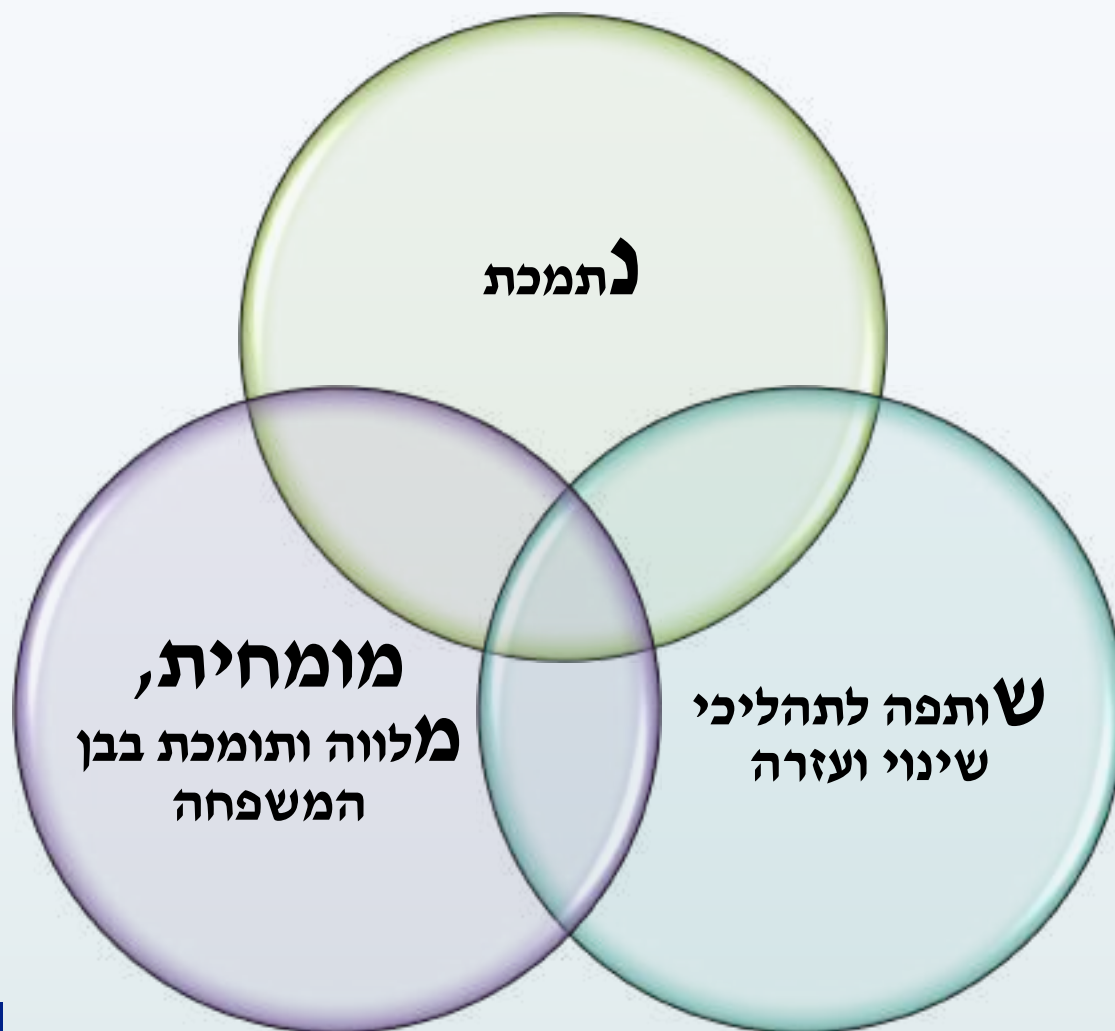
✓ מפחיתה מספר אשפוזים חוזרים

✓ מפחיתה מספר ימי אשפוז

✓ ממגרת תסמינים חיוביים בפסיכوزה

✓ משפיעה על היענות בטיפול תרופתי

✓ מקדמת תהליכי שיקום והחלמה

מאמר

צ'ק ליסט

עקרונות

“המחלה צובעת הכל, המשפחה לא יכולה לברוח”

קשיים העומדים בפני מטפלים באדם עם מחלה פסיכיאטרית

- **חוסר בידע ומידע**
- סימפטולוגיה והתנהגויות של המתמודד
- חוסר יכולת של החולה לבצע פעולות יומיומיות
- שימוש נאות בתרופות
- **פגיעה בצרכים אישיים של בני המשפחה**
- בידוד (סטיגמה-סניזם וסטיגמה מקושרת)
- קשר עם אנשי מקצוע
- מגבלות מע' הבריאות
- פגיעה בקשרים (שליו 2020)

השלכות בעקבות פריצת מחלה פסיכיאטרית

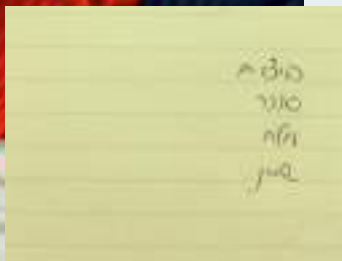

1 נטל אובייקטיבי ופגיעה באיכות החיים, השלכות כלכליות ותעסוקתיות (Falloon, 2003)

2 נטל סובייקטיבי — קשיים רגשיים: אובדן, מצוקה, סבל, פחד, הכחשה, בושה, מתח ודאגה

3 שינויים במערכת משפחתית — פגיעה ביחסים זוגיים, פגיעה באחאים וכו'

4 פגיעה בבריאות פיזית ונפשית

עמוד הבא

פגיעה בבריאות גופנית ונפשית

- פניות מרובות לרפואה ראשונית (Lefley, 1999)
- בעיות גופניות (Hunt, 2003)
- נדודי שינה ועוד

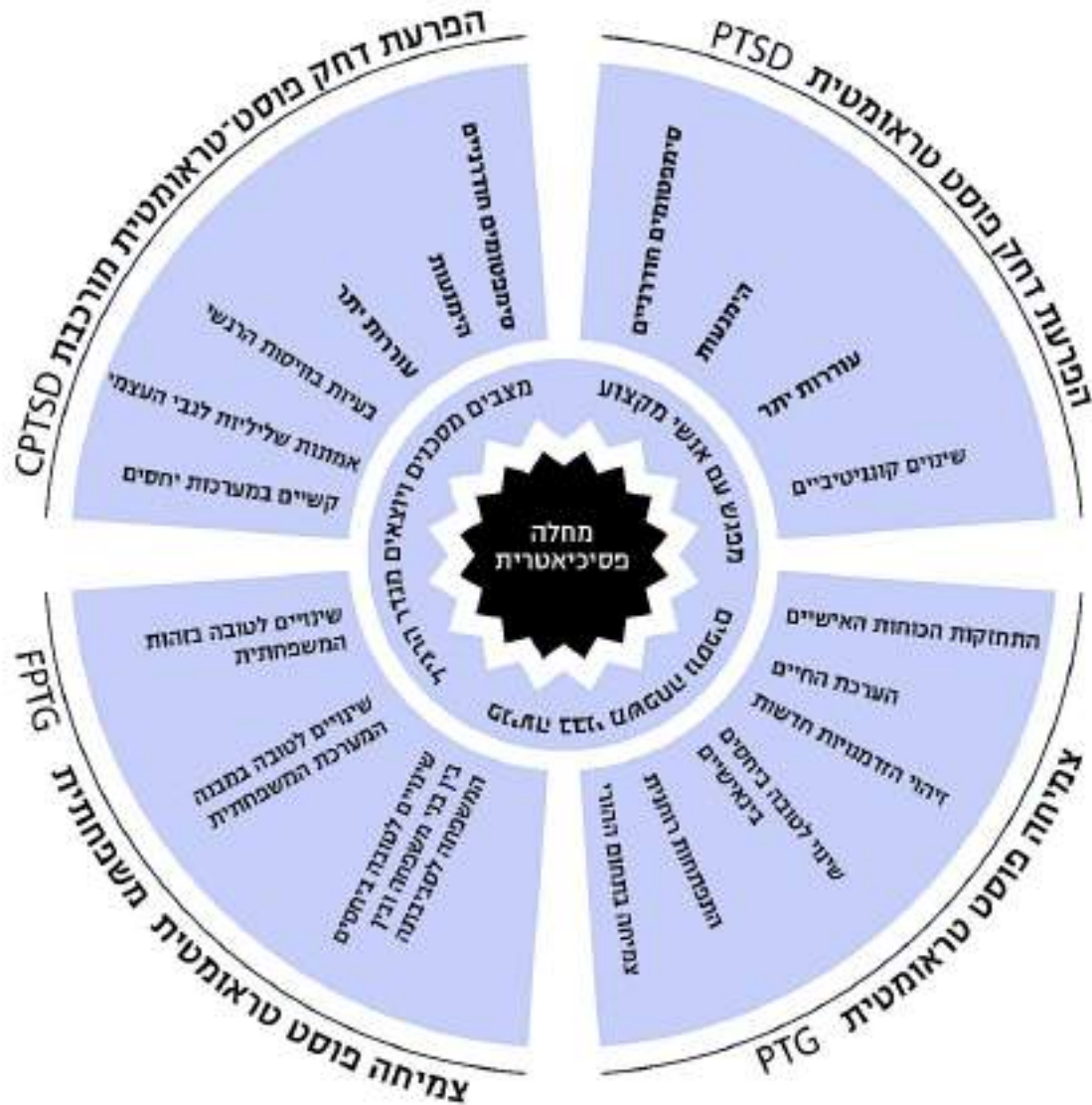
1

- בני המשפחה מבטאים תסמינים פסיכולוגיים
ופסיכיאטרים מגוונים בעוצמות משתנות

2

תסמונת ייחודית בקרב משפחות של מתמודדים עם מחלה פסיכיאטרית

מחלה פסיכיאטרית כאירוע בעל השלכות פוסט טראומטיות לבני המשפחה: "השמים נפלו עלי"

מתוך הממצאים עולה כי בתפישת המשתתפים מחלה פסיכיאטרית הינה אירוע דחק טראומטי, אשר את השלכותיו על בני המשפחה ניתן להבין במושגים של הפרעת דחק פוסט טראומטית (PTSD).
הממצאים מוצגים על פי הקריטריונים האבחנתיים של DSM-V לתסמונת זאת (American Psychiatric Association, 2013).

קריטריון A סוג הארוע
קריטריון B חוזרנות
קריטריון C הימנעות
קריטריון D שינויים קוגניטיביים
קריטריון E עוררות

המחלה כאירוע טראומטי (קריטריון A): "התפוצץ הבית" (מרואינת 33)

"אני לא יודע אם אני מצליח לשתף בחוויה הזאת, של לחיות תחת איום פעיל, פוטנציאלי. כשמדברים על ביבי והגרעין האירני... זה ישר עושה לי אנלוגיה, אני מבין על מה הוא מדבר. זה משהו בלתי הפיך...זאת אומרת, אם אירני מטומטם אחד ילחץ על הכפתור הלא נכון, לא תהיה מדינת ישראל. אי אפשר יהיה לחזור אחורה. אי אפשר להגיד אופס טעינו...אז אני באותו מצב. אם חס וחלילה פעם אחת, יקרה אירוע שבו אני לא אגיב כמו שאני רוצה שאני אגיב, יכול להיות שזה יהיה בלתי הפיך. זה מכניס אותי כל הזמן לכוננות על". (מרואין מס' 4).

"גוש של... לא יודעת... של לחץ, של אימה של.. את רואה שבן אדם לא ישן אפילו שהעיניים שלו עצומות. לא ידעתי מה לעשות .. כאילו את ישנה על פצצת אטום כאילו...ואני לא יכולה לסבול את זה יותר, פשוט לא יכולה להיות פה יותר... טיפונת זזתי במיטה, עד אז גם אני שכבתי בלי... תזוזה כי אני הרגשתי שכל תזוזה תפוצץ פה את הבית וממש עשיתי תזוזה קטנה ובאמת... התפוצץ ה.. בית אפשר לומר. הוא התיישב במיטה והסתכל עליי בבעתה וצרח צרחות אימה ... (אם מרואינת 33).

A קריטריון

מרואינים עושים שימוש בדימויים מעולם החי על מנת להדגים את חוסר השליטה והחרדה, למשל:

"אז מצד אחד אתה חי עם נמר בפניה, ומצד שני יש איזה מאזן אימה. כל אחד יודע מה מקומו ומה הכלים שהוא צריך להשתמש בהם, והפנתר או הנמר הזה שוכב בצד ולא זז. אבל הוא דרוך, והוא קיים, ואתה חי כל הזמן בכוננות הזאת". (אב מרואין מס' 4)

מרואינים תיארו חוויה של "האדמה נשמטת מתחת לרגליים", אחרים השתמשו בביטויים כמו "השמיים נפלו עלי" או "חושך נפל על הבית".

מרואינים רבים ראו במחלת בן/בת המשפחה קו שבר שחוצה את חייהם, ומתייחסים לחיים שלפני המחלה ואחריה.

"כאילו יש חיים לפני ויש חיים אחרי. בטח משפט שתשמעי אותו הרבה. כאילו יש קאט. כאילו שאלו אותך איפה היית כשרבין נרצח, זה בדיוק אותו קאט". (אמא מרואינת 6)

קריטריונים הבאים:

"כל פעם שעוברת ברחוב הזה, הכל מציף אותי מחדש"
"חושב על זה כל הזמן, לא יכול להפסיק.."

B- חודרנות

"התנתקתי"

C- הימנעות

"לא זוכר"
"ירדה אפלה על הבית"

**D- שינויים
קוגניטיביים**

"לשבור דברים בעצבים"
"תמיד בכוננות ספיגה"
"עם המחלה הלכה השינה"

E- עוררות

שיחות? ...

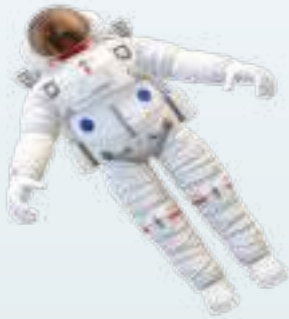

מחלה פסיכיאטרית

כאירוע בעל השלכה פוסט-טראומטית מורכבת למשפחה:

ממצא מפתיע של המחקר הוא שקרובי משפחה של אנשים עם מחלה פסיכיאטרית עשויים לפתח סימפטומים של טראומה מורכבת.

ניתוח הראיונות העלה תמות שאותן ניתן לארגן ולהמשיג באמצעות המונח הפרעת דחק פוסט טראומטית מורכבת (Complex Post-Traumatic Stress Disorder (CPTSD) כהגדרתו על-פי ICD-11, סעיף 41.41 (WHO, 2019) B6 אף שהתמודדות עם מחלה פסיכיאטרית במשפחה אינה נכללת ב- ICD-11 ניתוח הממצאים מעלה כי עבור המרואיינים אירוע זה עשוי להיחווה כחזרתי וממושך, עם מצבים חוזרים ונשנים של טלטלה עוצמתית. הממצאים תיארו את אשכולות הסימפטומים שמזוהים עם הפרעה זו:

פגיעה בוויסות הרגשי

אמונות שליליות וצמצום עצמי

קשיים במערכות יחסים

מחלה פסיכיאטרית בעלת השלכות של צמיחה פוסט-טראומטית למשפחה

(שלי, 2020)

המחלה הפסיכיאטרית כאירוע דחק בעל השלכות של צמיחה פוסט טראומטית (Post-traumatic growth: PTG). התמות שנמצאו מתאימות לחמישה סוגי צמיחה אישית:
(סוג צמיחה ייחודי נוסף: צמיחה בתחום ההורות)

התפתחות
רוחנית

שינוי
לטובה
ביחסים
בינאישיים

זיהוי
הזדמנויות
חדשות

הערכת
החיים

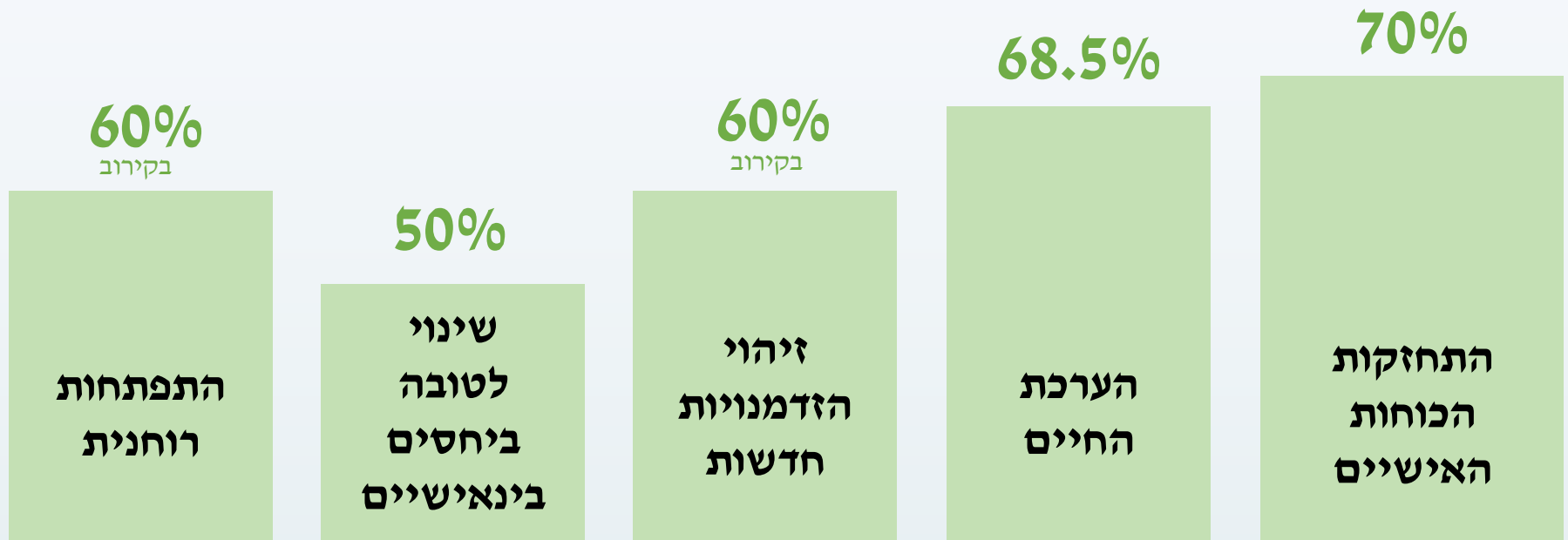
התחזקות
הכוחות
האישיים

כמה אחוזים?

“המשפחה שטיפחתי היא כל מה שחלמתי עליו”

מחלה פסיכיאטרית בעלת השלכות של צמיחה פוסט-טראומטית למשפחה

רוב המרואיינים במחקר (מעל 80%) הצביעו על צמיחה בינונית-גבוהה בסולם PTGI:

2 שינויים חיוביים במערכות היחסים בתוך המשפחה, ובין המשפחה לסביבתה

”משפחות נוסעות לאפריקה להתגבש.. אז יצא שמחלת הבת גיבשה אותה הרבה יותר”

במשפחות שחוו צמיחה, מרואיינים תיארו כיצד בעקבות מחלת הקרוב חלו שינויים חיוביים במערכות יחסים מגוונות שלהם. שינויים אלו נגעו למערכות יחסים בתוך המשפחה, ובין המשפחה הגרעינית למורחבת. הם נקשרו להידוק מערכות יחסים בין תתי-מערכות במשפחה כגון המערכת הזוגית, והמערכת האחראית. בנוסף תואר שיפור בקשרים של המשפחה עם הקהילה.

”בעקבות הפיצוץ שהיה איתו לפני שלוש שנים, אנחנו חושבים ביחד, מתאמים פגישות מתחלקים בינינו”

1 שינויים לטובה במבנה התפקודי של המערכת המשפחתית:

שינויים אלה נגעו למבנה הכוח, דפוסי תקשורת, חלוקת תפקידים, וכללי התנהלות במשפחה, וכללו תמות של התפתחות של מנהיגות הורית, הגברת תקשורת פתוחה, ויכולת להתארגן מחדש בתפקידים ומשימות.

”הפכנו למשפחה שמדברים על הכל, הכל פתוח ועל השולחן”

3 בניית נרטיב מחודש שמחזק את הזהות המשפחתית החיובית

משפחות שחוו צמיחה בנו נרטיב מחודש שמחזק את הזהות המשפחתית החיובית שלהן. מרואיינים התייחסו לחויית ההצלחה בהתמודדות המשותפת, כאל אתגר שעמדו בו בהצלחה, דבר שחיזק את תפיסתם החיובית ביחס למשפחתם.

"בהשוואה למשפחות אחרות למדתי כמה המשפחה שלי מיוחדת"... "פתאום מרגישים את העוצמה שיש לנו כמשפחה"

“נכנסתי לתוך רצועת עזה”

מצבים מסכנים ויוצאים מגדר הרגיל

“הלכתי והתכווצתי”

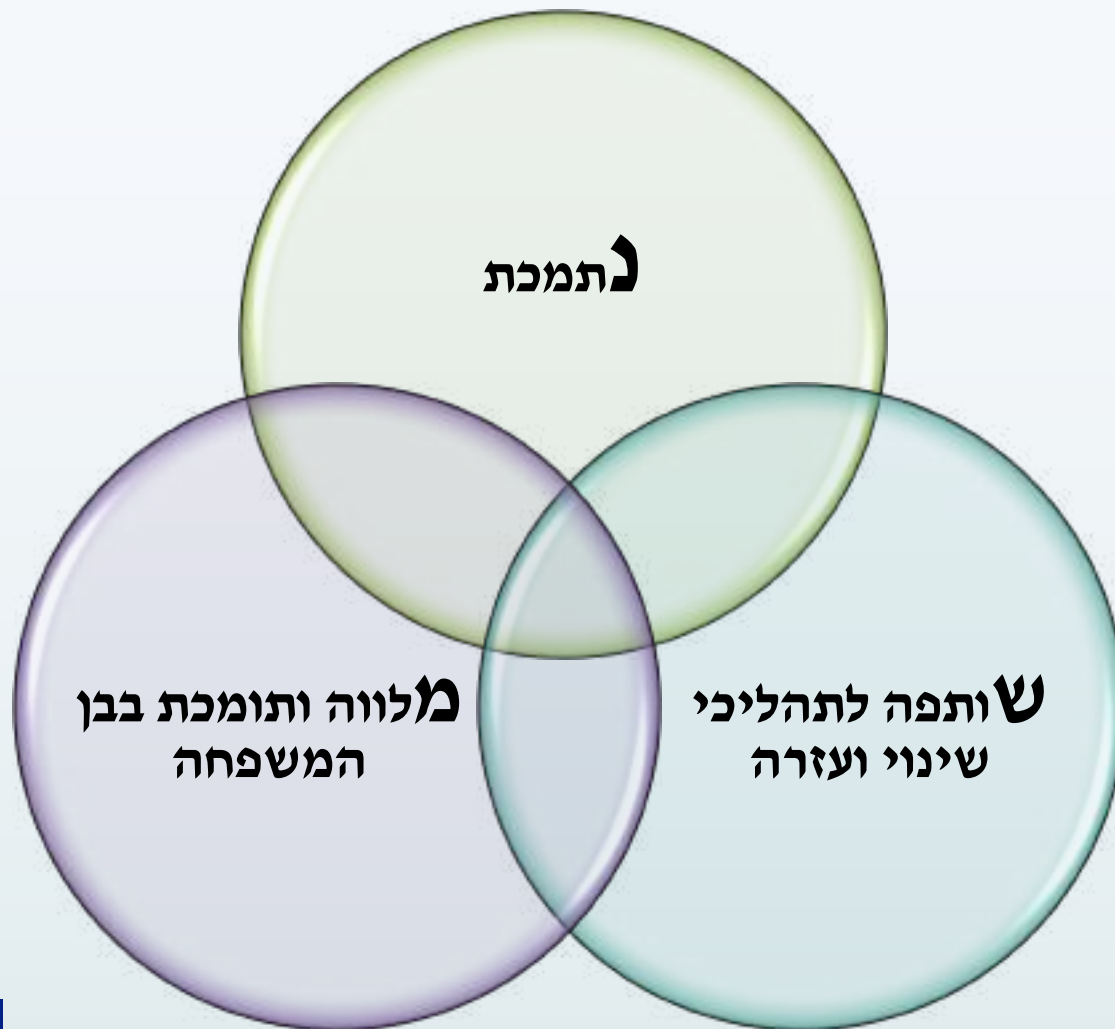
מפגש עם אנשי מקצוע

**“בעלי קיבל את זה כ”כ קשה, נכנס
לטראומה, עד היום הזה הוא מטופל”**

פגיעה בבני משפחה נוספים

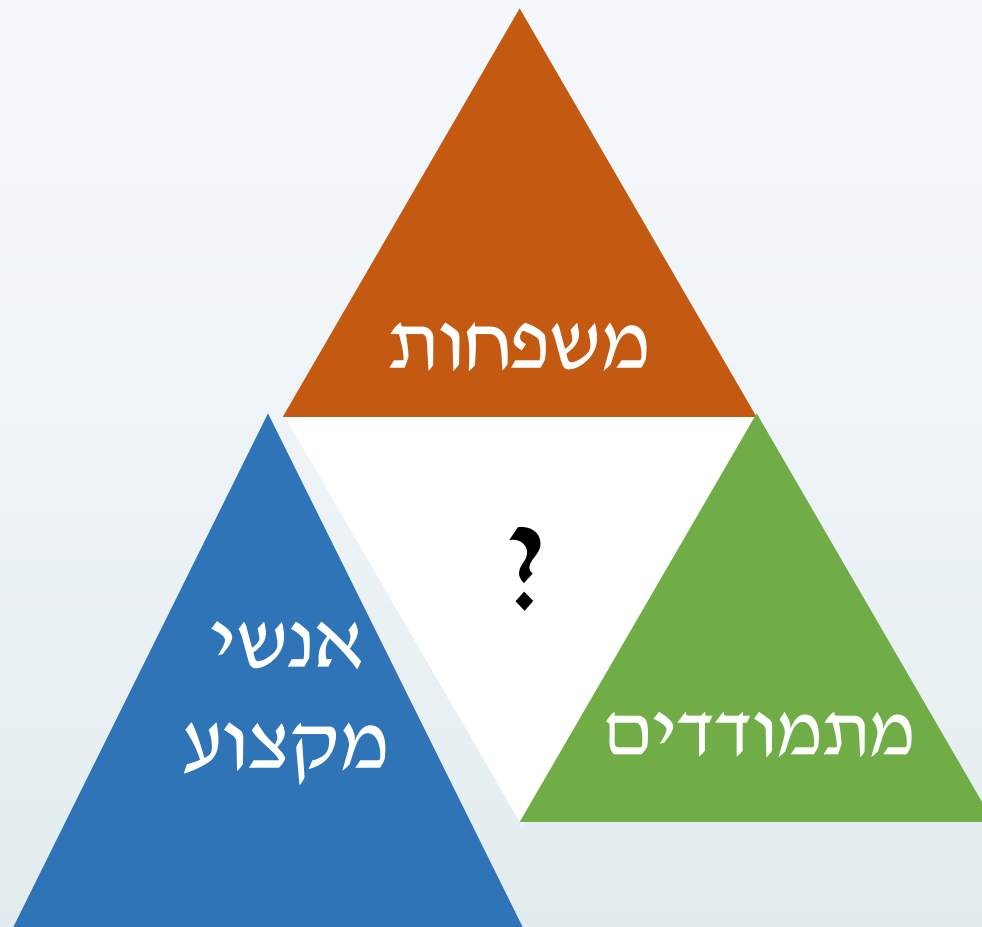
מאמר

צ'ק ליסט

עקרונות

תזכורת מהירה ומוכרת לרציונל — עבודה עם משפחות: למה זה חשוב?

”אני לא יכולה יותר, הלב שלי נסגר” (ע', אחות אחראית ממחלקה
סגורה)

חלק 3

עבור אנשי מקצוע

חסמים בתקשורת צוות רפואי ומשפחה . (שליו, 2020)

- נדמה כי אחד המכשולים המרכזיים לקשר עם בני המשפחה נעוץ **בתקשורת בינם לבין הצוות הרפואי** (Cuthbertson, Margetts, & Streat, 2000), וזהו גם התחום בו מתרכזים מירב התלונות שלהם.
  - בני משפחה מדווחים על **כשלים בכל הנוגע לתקשורת בהעברת מידע רפואי** (Malacrida et al., 1998)
  - **כשלים בתקשורת בכל הקשור למתן תמיכה בעת קבלת החלטות** (כגון לגבי השירותים הקיימים לאחר האשפוז) (Nelson et al., 2007)
  - **כשלים בתקשורת בין הגורם המטפל לבין המשפחה הנוגעים לסיבוכים אפשריים** בטיפול (Nelson, Kinjo, Meier, Ahmad, & Morrison, 2005)
-

לא מעוניינים בידע המשפחה

בני המשפחה חשים
לעיתים כי אנשי
המקצוע אינם
מעוניינים בידע
הייחודי שהם
מביאים

תחושת חוסר ערך ותסכול

כאשר לא קיימת
תקשורת עם בני
המשפחה בנוגע לבן
המשפחה המתמודד
הם חשים תסכול
מחוסר יכולתם
להשפיע על מהלך
הטיפול

האשמה כלפי בני המשפחה

בני משפחה
מדווחים על עמדות
מצד הצוות הרפואי
שמוסיפות לתחושת
התסכול שלהם

קונפליקט מתמיד:
במי אנחנו אמורים לטפל; באדם או במשפחה?
ומה אמור להיות טיב הקשר עם המשפחה?

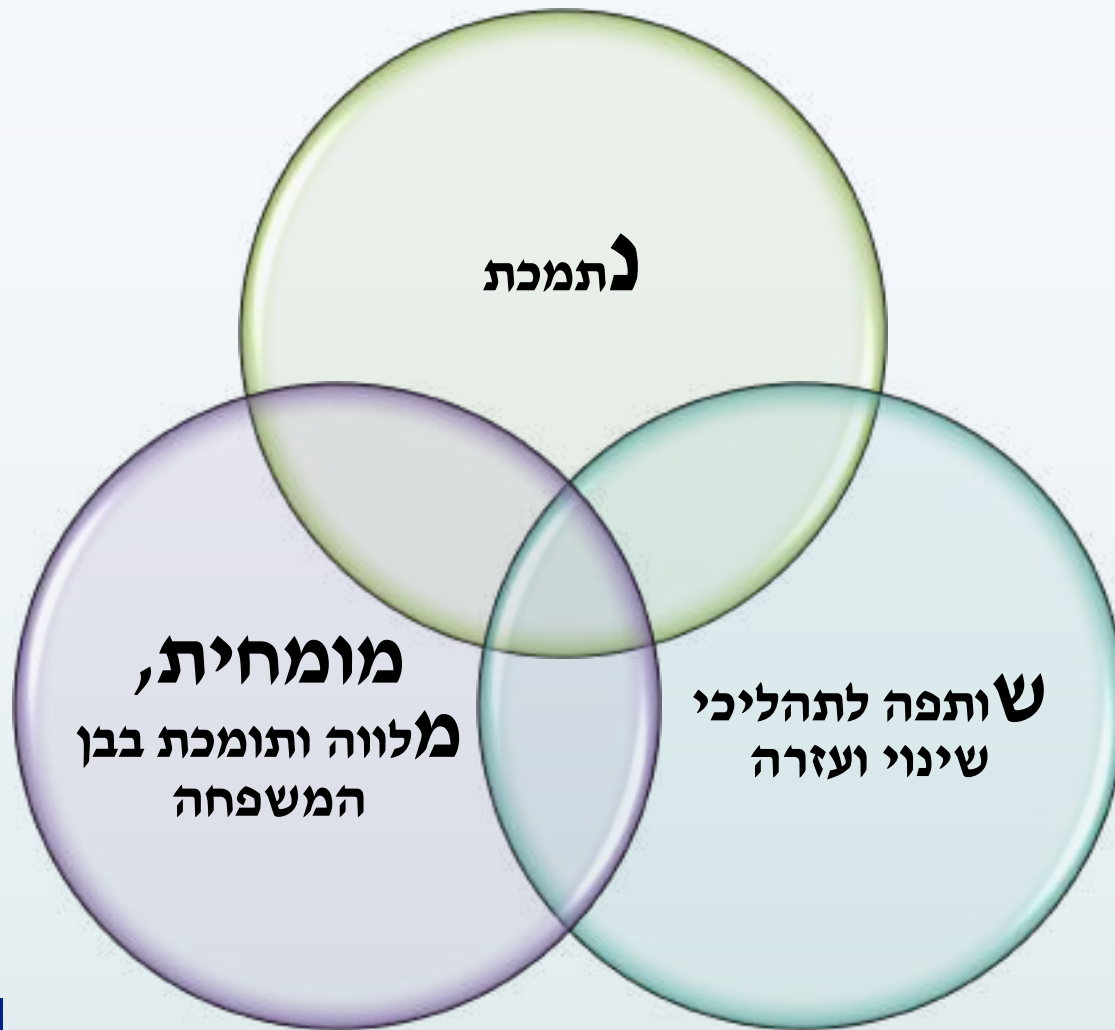
קונפליקט זה מעורר סוגיות הנוגעות לסודיות פרטי המטופלים מול זכותם של בני המשפחה לקבל מידע רלוונטי, כמו גם לגבי זכותם של המטופלים לכוח ואוטונומיה מול הצוות הרפואי ובני המשפחה.

גם הצוות זקוק לתמיכה, הכשרה והדרכה, גיבוי ושותפות

1. המשפחה כלקוח מערכת בריאות הנפש (מתוך שליו, 2017)
2. משפחות הן מרכזיות להחלמה ובעלות כוחות
3. משפחה נעה במרחבים : משפחה כנעזרת, כשותפה וכמלווה : (מודל נש"מ, 2017)
4. עבודה מערכתית : משולש משפחה-מתמודד-אנשי מקצוע (שליו, 2016)
5. עקרון רציפות השירות והחוויה
6. "סופר מרקט של שירותים ומענים"
- ריבוי הגורמים וההשפעות על מצב האדם מחייב מגוון שיטות התערבות בהתאם למערכת המשמעותית של הלקוח.
7. "בית לכל חברי המשפחה"
8. מעורבות לקוחות בפיתוח השירות והפעלתו : המשפחה כשותפה פעילה
9. הקהילה כיעד להתערבות : אחריות לשינוי מערכתי
10. מבנה ארגוני : "לחוד וביחד"

מאמר

צ'ק ליסט

עקרונות

תודה רבה

© כל הזכויות שמורות לד"ר ענת שליו | anatshalev99@gmail.com